

Prečo sa Heidegger pýtal na bytie?

Klement Mitterpach

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, SR

MITTERPACH, K.: Why did Heidegger Ask about Being?
Philosophica Critica, vol. 1, 2015, no. 1, ISSN 1339-8970, pp. 91-101

The text exposes Heidegger's question of being as the question, which is expected to provoke every philosophy to confront itself with the claim of the philosophy as a "reality". Question of being rendered this way cannot be effectively articulated as crucial when interpreted as an episode in the development of Heidegger's thinking, or as methodologically inevitable presupposition of the failure of Heidegger's *Being and Time*. The question of being exemplifies the call for "deciding for philosophy as reality", instead of only accepting it as one of anthropologically articulated possibilities. The reality of philosophy in this sense represents a commitment, which is impossible to reduce to the problem of a thematically oriented philosophical explanation. The question of being is, in our opinion, accessible as the question of the reality of explanation.

Key words: Heidegger – The question of being – Existential analytic – Reality – Explanation – Rhetoric

Filozofia ako skutočnosť

Heideggerova otázka bytia zostáva napriek dnešnému prístupu k takmer celému jeho dielu stále problémom. Okrem často spomínaného Heideggerovho vlastného „účtovania“ s dielom *Bytie a čas* ako „nezdarom“, sa otázke venuje pozornosť ešte v kontexte skúmania vývoja, resp. „problému“ jednoty Heideggerovho myslenia. Možno je však práve v takejto situácii ťažké znova vidieť v otázke skutočný problém, resp. vidieť ju práve ako „filozofický“ problém, ba ako problém identity a zmyslu filozofie vôbec. Nech už vývoj Heideggerovho myslenia vyhodnotíme ako-koľvek, Heidegger otázku neidentifikuje ako „filozofickú“ preto, lebo ne-

sporne patrí „filozofickej tradícii“, ale preto, lebo pred túto otázku postavil práve filozofiu. To znamená, že skutočnosť filozofie meriame touto otázkou, a to bez ohľadu na to, ako podrobne by sme sledovali genealógiu tejto problematiky u samotného Heideggera.¹

Postaviť filozofiu pred otázku bytia znamená konfrontovať ju s prekážkou, ktorá vždy znova pripomína, čím je filozofia bez svojej identity tradičného teoretického skúmania, resp. čím je pre nás, ak má táto tradícia pre nás vôbec nejakú relevanciu, a to dokonca práve pre tých, kto nie sú odborne filozoficky či vedecky angažovaní. Otázka teda neznie: je filozofia vôbec skutočnou (ako historické skúmanie, ako reflexia vedy, ako súčasť interdisciplinárneho balíka, ktorý sa venuje najsúčasnejšej, alebo dokonca najakútnejšej problematike), resp. čo je to „skutočná“ (autentická, a pod.) filozofia, ale, čím je filozofia, ak ju nielen berieme ale v dôsledku toho i chtiac-nechtiac volíme² ako „skutočnosť“?

Takto postavená otázka na jednej strane zdôrazňuje, že sme možno individuálne vtiahnutí do nejakej „filozofickej“ hry, o ktorú inak nestojíme a zároveň, a to je dôležitejšie, že táto hra zakladá akúkoľvek orientáciu a identitu vlastnej praxe a jej cieľov, bez ohľadu na to, či ju akceptujeme, ignorujeme, explicitne skúmame a pod. V tomto zmysle neexistujú žiadne špecificky „filozofické“ témy: Filozofia naopak funguje ako indikátor výkladov, v ktorých sme sa nedostatočne, ba vôbec nedokázali dištancovať od tých patetických pojmov, akým je aj bytie, pravda, skutočnosť, poznanie a pod. bez ohľadu na to, či a čo vlastne o nich vypovedáme, ba dokonca bez ohľadu na to, ako sa im chceme vyhnúť. Heidegger nám tak neordinuje fetišistickú úctu voči starým veľkým filozofickým pojmom, ale demonštruje, že sme ich zajatcami nielen tam, kde ich odborne tematicky skúmame, ale najviac tam, kde zmiznú z obehú, resp. kde ich vylúčime. Bytie u Heideggera nie je synonymom posledného uzavretia poľa skúmateľného súcna, ale je snahou otvoriť, ba preraziť, toto rámcovanie, nechať veci nech napriek ich pred-metnej rôznosti samy indikujú, do akého rámca boli vtiesnané.

Otázka bytia je vlastne ukážkou toho, že tzv. svet mimo človeka je bez ohľadu na jeho svojbytnosť, práve ontologicky súčasťou sveta, ktorý obývame. Tento roz-

---

¹ Často nám uniká, že Heidegger napriek dnes v jeho mene už vyprázdnenému opakovaniu pseudoargumentu o nepredmetnosti bytia neustále nazýva bytím to, čo nielen neskúma žiadna veda, keďže je tu pre ňu vyslovene predmetne „ničím“ (*Co je metafyzika?*), ale čo možno práve preto postaviť ako tému iba vo filozofii, ktorá nepotrebuje na to, aby niečo skúmala, „svoj“ predmet.

² Obvyklejšia alternatíva, zobrať niečo ako skutočnosť, v zmysle zobrať určitým spôsobom ako existujúce, prisúdiť tomu určité kompetencie a miesto vo svete, samozrejme nepredstavuje ešte nejakú nutnosť zvoliť filozofiu ako životný cieľ. V uvedenom prípade však chápeme ono „vidieť ako skutočnosť“ už ako „volbu“, ktorá prebehla.

diel hrá vôbec nejakú rolu až v momente, keď nielen epistemické, ale predovšetkým samotné ontologické konštanty a zmysel ich určovania zrazu zostanú vo svojej zreteľnosti (filozofická tradícia a jej základné pojmy) bez rámca. V tomto zmysle slovo ontologický, znamená „určený z bytia výkladu“. To neznamená, že bytie tu vystupuje ako epistemicky neutrálne, ale že výklad (v ontologickej rovine) naopak vystupuje ako ontologicky angažovaný. To znamená, že už výklad nemožno určovať bez toho, aby sme povedali do čoho, kým a pre koho je vlastne „investovaný“, t. j. čím ho vlastne necháme „obklopiť“, z akého kontextu mu vlastne budeme rozumieť. Paradoxne na bytí výkladu sa odohráva nielen „čítanie“ zmyslu bytia ako takého, ale predovšetkým sa na ňom stáva zrejmé to, o čo ide, ak nás nezaujíma primárne, čo sa vykladá, resp. či ide vôbec o pravdivý výklad, ale najmä to, čím je takýto výklad pre to, čo obvykle býva „iba“ jeho predmetom. Práve diferenciacia medzi výkladom niečoho a týmto výkladom samotným je diferenciou bytosti, ktorá aj poznanie prevádza ako prax a zároveň dokáže jeho výsledky od tejto praxe oddeliť a pripisovať im inú, napr. ontologickú signifikantnosť.

Okrem toho možno povedať, že Heideggerova otázka bytia sa zasa stáva živým problémom vtedy, keď sami revidujeme, staviame náš filozofický prístup k filozofii ako zásadný problém. A to nielen, keď nás zaujíma, či filozofia naozaj dokáže alebo nedokáže niečomu rozumieť, vysvetliť, resp. či iba nesimuluje svoju abstraktnú problematiku a svoje výklady. Skôr ide o otázku, kým som, keď vidím (voľím) filozofiu ako skutočnosť? Ako sa vôbec mení, resp. určuje táto identita? Nejde len o zmenu nejakej identity na inú, ale najmä ide o otázku, odkiaľ sa má vôbec táto identita určovať, z čoho si má rozumieť a z čoho si rozumela doteraz? To predovšetkým znamená, že filozofia môže byť pomenovaním ontologicky fundovanej angažovanosti, ktorá sa odohráva ako zmena zdroja určovania vlastnej identity, v ktorom sa však zároveň odohráva i rozpoznanie nevyhnutnosti tohto určovania. Tá identita je v prípade ľudí ontologická už preto, lebo si vyžaduje výklad aj tam, kde by z hľadiska praxe stačila skúsenosť. To však neplatí pre človeka ako bytosť, ktorá nemá automaticky zadaný žiadny životný program, resp. jeho zmysel.

Heideggerovo konštatovanie „veda nemyslí“ by sme mali tentoraz vziať vážne práve s ohľadom na to, ako uvažujeme o filozofii, a nie primárne s ohľadom na to, ako uvažujeme o vede. Zvyčajne sa Heideggerovo konštatovanie vzťahuje na prírodné vedy a vyznieva ako útok proti prírodnej vede predovšetkým. Pritom málokedy sa zdôrazňuje, že tým Heidegger okrem iného myslí práve narábanie, a to práve akademicky situované narábanie, s filozofiou, t. j. určitým spôsobom s filozofiou ako odborne situovaným diskurzom a problematikou. V skutočnosti sa ono konštatovanie netýka kompetencií vedeckých disciplín, resp. niekoho schopností,

ale určitej explicitnej voľby toho, čo chcem robiť, ak sa mienim filozofiou vôbec zaoberať, resp. ako mám rozumieť „zadaniu“ filozofie vôbec.

Heideggerovo konštatovanie však vôbec neskúma „čistotu“ našich záväzkov, naopak, skúma v tomto zmysle „čistotu“ toho „z čoho“ vôbec, ako vôbec explikujeme skutočnosť filozofie, resp. skúma výklady, ktoré buď tematicky rozvíjajú a zároveň aj netematicky nesú v sebe znaky tejto voľby, resp. jej prevedenia vôbec. Vďaka tomu by sme mohli rozumieť, že voliť filozofiu ako skutočnosť neznamená testovať kompetencie výkladu filozofie vo vzťahu k skutočnosti, ani testovať autentickú čistotu našich záväzkov voči filozofii ako výkladu. Neznamená to ani testovať našu akceptujúcu toleranciu kultúrne rozhladených ľudí voči filozofii ako špecializovanej teoretickej činnosti. Znamená to naopak, že stojíme pred otázkou, či sme vôbec ako filozofi filozofiu zobrali do úvahy ako skutočnosť, voči ktorej sa zaväzujeme ako ľudia. Je zrejmé, že aj keď týmto neopúšťame filozofiu ako odbornú záležitosť, zďaleka ju nemusíme, ba ani dokonca možno nedokážeme, brať ako odbornú záležitosť, ak sme ju nezobrali do úvahy vážne ako skutočnosť ľudsky.

Voľba filozofie nerobí filozofiu skutočnou, ale až voľba skutočnosti filozofie naopak vyznačuje filozofiu ako mieru skutočnosti vôbec. Z tohto hľadiska teda nevolíme „možnosť“ filozofie ako jednu z možností ľudského života, ale naopak volíme „skutočnosť možnosti“ filozofie vôbec, pred ktorú je možné postaviť celú filozofickú tradíciu. Prevziať „skutočnosť možnosti“ filozofie znamená rozumieť „možnosti skutočnosti“ filozofie, t. j. zaviazat' sa voči filozofii ako „možnej“, iba ak je skutočnou. To znamená, že filozofia je pochopiteľná ako možnosť až vtedy, keď predstavuje skutočný záväzok, keď je výkladom filozofie ako skutočnosti, t. j. nášho záväzku voči „skutočnému“ výkladu. Filozofia je preto možná iba ako skutočná.

Presvedčenie, že Heideggerovo pýtanie sa na bytie je možné primerane pochopiť ako odpoveď na zadanie otázky skutočnosti filozofie, t. j. v akom zmysle je filozofia skutočnosťou, voľby filozofie ako skutočnosti (nie nejakej „pravej“ filozofie v zmysle filozofického smeru), sa v tomto zmysle neopiera výhradne o jeho rané prednáškové kurzy, resp. jeho konkrétne tvrdenia z neskorších prác. Skôr chce zdôrazniť to, čo možno považovať za základný rys jeho myslenia bez ohľadu na to, koľko prerušení, divergencií, nesúvislostí budeme v jeho myšlienkovom vývoji identifikovať. Ak je „filozofia ako skutočnosť“ záväzkom, znamená to, že „skutočnosť“ je tu nielen totálne nesamozrejmá vo svojom význame, ale aj to, že určenie významu jej skutočnosti možno previesť vyslovene iba výkladom, ktorý predpokladá, že zadanie „artikulovať skutočnosť tejto možnosti“, je možné formulovať ako konkrétnu otázku. Filozofické otázky sú tak tie, v ktorých sa určitým spôso-

bom berie filozofia aj ako skutočnosť. Heideggerova otázka bytia je tak práve otázkou skutočnosti filozofie.

Zabudnúť na otázku bytia?

Fundamentálna ontológia je v tomto zmysle jedným z titulov zadania, skutočnosti výkladu a vôbec nie je špecifickým odborným skúmaním. Prečo teda označuje Heidegger skúmanie, ktoré považuje za rozvinutie zadania otázky bytia, ako fundamentálnu ontológiu? Táto otázka je o to naliehavejšia, o čo svojvoľnejšie vystupuje náš výklad voči Heideggerovmu. Preto možno znova pripomenúť úvodnú otázku: akým spôsobom sa „zaväzujeme“ voči filozofii, ak sa pýtame, prečo Heidegger kladie otázku bytia? Domnievať sa, že je táto otázka heideggerovským kľúčom k skutočnosti filozofie je možné nakoniec aj s ohľadom na Heideggerove vlastné formulácie. Podstatné však je, že konštatovanie kľúčového charakteru otázky nemá niečo vysvetliť, ale pripomenúť, že otázka, napriek rôznym jej osudom u Heideggera, je vo vlastnom zmysle práve otázkou, teda, že predstavuje vlastne nárok jej opakovania, že zodpovedať ju, znamená vedieť ju zopakovať znova.³

Možno povedať, že pýtať sa, prečo Heidegger vôbec formuluje „vec filozofie“ ako „otázku bytia“, možno práve vtedy, keď je nám nejako zrejme, že nejde o „privátnu“ alebo „kabinetnú vec“ („filozofickú“ tému) filozofie, ale práve o filozofiu ako „tú“ vec, o ktorú ide vôbec, a to práve vtedy, keď vylúčime filozofiu ako nejaký životný štýl alebo čisto odborné skúmanie. Možno si však všimnúť, že zároveň s tým je zrejme, že filozofia môže byť tou „vecou“, o ktorú ide iba vtedy, ak je naopak jasné, že o ňu práve vo filozofii vôbec nemusí ísť, aj keď jej téma filozofie nielen nie je cudzia, ale ju dokonca registruje ako vyslovene „svoju“. Filozofický obsah, prítomnosť filozofických výkladov alebo ľudí, ktorí sa o filozofiu zaujímajú, resp. profesijne sa jej venujú, nie sú zárukou, dokladom skutočnosti filozofie ani dokladom toho, že filozoficky chápem filozofiu ako tú „vec“, o ktorú ide vôbec. Ak by filozofii vždy už išlo o filozofiu bez ohľadu na to, čomu sa práve tema-

---

³ Pochopiteľne tu ide o jej úplne iné znenie. Heidegger tak smeroval ku Grékom preto, aby nám nás samých, naše súčasné myslenie efektívne odcudzil. Grécka antika je tak u neho domovom nepochopiteľného, vymknutého z tradovaných významov: „...Není jasné a zdůvodněné ani to, co myslíme slovy 'jsoucí' a 'být' v naší vlastní řeči; ani není jasné a zdůvodněné, zda tím, co jimi dnes míníme, vystihujeme to, k čemu se slovy $\acute{\omicron}\nu$ a $\epsilon\acute{\iota}\nu\alpha\iota$ obraceli Řekové. Není jasné a zdůvodněné ani to, co vůbec slova $\acute{\omicron}\nu$ a $\epsilon\acute{\iota}\nu\alpha\iota$, myšlena řecky, říkají; ani za tohoto stavu věcí nelze přezkoušet, zda a nakolik naše myšlení odpovídá myšlení Řeků“ (Heidegger 2012, 25).

ticky venuje, predstavovala by akúsi latentne, implicitne prítomnú nevyhnutnosť a nemohli by sme ju voliť ako skutočnosť. Preto je nakoniec zrejmé, že otázku bytia nemožno redukovat' na nástroj revízie západnej metafyziky ani ju chápať ako odporúčanie, čo má každý z nás zvoliť ako cieľ života.

Podľa G. Figala, ak chceme Heideggerovi rozumieť musíme predbežne zabudnúť na otázku bytia (Figal 2007, 8). V kontexte úvodu do Heideggerovho myslenia z obdobia *Bytia a času* ide iste o metodologicky zmysluplný krok. Figal však už nevidí, že problém otázky bytia je tak posunutý ako problém nevyhnutne provizórne metodologickej otázky, a preto je táto otázka zabudnutá v inom zmysle ako iba provizórne metodologicky. Figal možno vidí, že ide o určitú podobu Heideggerovho myslenia, určitú jeho fázu – pochopiteľnú skôr z toho, čo sa odohrá neskôr, resp. o fázu vývoja myslenia, ktorá predstavuje prípravu vlastného skúmania a jeho predstavu jeho vlastného cieľa. Už menej si všíma, že ide o určitú podobu zadania „explikovať skutočnosti výkladu“, bez ktorého by otázka bytia bola naozaj iba „metodologickou“ záležitosťou, iba možnou tematickou alternatívou.

Otázka bytia je však možnou historickou alternatívou formulovania zadania „problematizovať vlastnú skutočnosť filozofie“, a teda otázkou, ktorá je provokovaná artikuláciou samotného záväzku voči skutočnosti tematizujúceho výkladu, skutočnosti filozofie. Iba v tomto zmysle, z takto pochopenej skutočnosti otázky, vyplýva problematika existencie, ktorou sa nemyslí „druh“ bytia, ale spôsob, akým sa bytie vôbec stáva témou – čo zahŕňa i artikuláciu spôsobu, akým sa bytie ako téma vôbec principiálne a nevyhnutne neukazuje.

Mohli by sme jednoducho zhrnúť, že práve problém skutočnosti filozofie, ktorý spravidla čítame ako problém neadekvátneho posudzovania zmyslu filozofie z pohľadu filozoficky neangažovaných ľudí, treba naopak vidieť ako problém tých filozoficky angažovaných, filozofov. Problém skutočnosti filozofie sa ako zrejme jediný, nestáva pre nich automaticky problémom, keďže sa spravidla identifikujú s „filozofickou problematikou“ (jej „preberaním“), a nie skutočnosťou filozofie. Tú pritom chápu spravidla ako derivát jej problematiky a skutočnosť filozofie je preto substituovaná výkladom, ktorý je v tomto rámcovaní považovaný za skutočný do tej miery, do akej dokáže demonštrovať filozofiu v jej latentnej a implicitnej podobe v akomkoľvek ľudskom akte. Skutočnosť filozofie tak nie je zanedbanou filozofickou problematikou, ale problematikou, ktorá je práve filozoficky zakrytá tým, že ju spravidla identifikujeme ako relevantnú výhradne filozoficky.

Napriek dezinterpretáciám je Heideggerova otázka bytia zásadným pripomenutím tohto rozdielu. Nejde pritom iba o to upozorniť, že filozofia ako skutočnosť sa práve netýka primárne filozofov. Predstavuje totiž vlastne otázku, čo je to, čo je pre nás skutočné do tej miery, že zakladá našu väzbu ku skutočnosti vôbec? Je vlastne jedno, či budeme považovať túto otázku iba za funkčnú ilúziu, ktorou sme

evolučne vybavení, alebo naopak za racionalistickú minimálnu diferenciu, ktorá sa nedá vysvetliť z predchádzajúcich vývojových úrovní a predstavuje možnosť a zároveň nevyhnutnosť interpretácie celku ostatného z tohto hľadiska. Podstatné je, že otázka „skutočného“ (dôležité ako kritérium skutočného), aj keď nie je explicitne položená, alebo, aj keď sa na ňu neodpovedá jednoznačne – aj keby išlo iba o prežitie, reprodukciu nech by bola subjektívovaná akokoľvek („sebecký gén“ napr.) – predstavuje vôbec prístup k našej praxi, v ktorej je stelesnená. Aj „prežitie“ si musí, napr. „pripustiť“, „naordinovať“, „formulovať“ ako cieľ, alebo dokonca iba ako nevyhnutný prostriedok, a teda opäť ako svojho druhu cieľ tejto praxe, pretože, aj keď je súčasťou jeho biologických automatizmov, podlieha (seba-)zjdôvodneniu alebo jeho vyradeniu. Ešte podstatnejšie však je, že objektivita, pravda nevyhnutného, vonkajšej skutočnosti, ktorá od nás nezávisí obsahuje ako svoju súčasť aj túto otázku. Presnejšie, je už odpoveďou na otázku, na tento vzťah k skutočnosti, ktorému ide o túto skutočnosť samu, a to nielen pokiaľ ide o „poznanie“ skutočnosti, ale aj pokiaľ ide o hodnotu, dôvod, resp. samotné bytie tohto poznania vôbec. Poznanie sa totiž vždy týka nielen svojho predmetu, ale práve tak aj vlastnej skutočnosti, a je jednak praxou, v ktorej sa tieto dôvody reproduktujú ako aj aspiráciu tieto dôvody práve „poznať“.

Prečo teda otázka bytia?

Otázka bytia je nielen symbolickou reprezentáciou tejto štruktúry (bytie poznania), ale predstavuje práve predmet, ktorý umožňuje kontrastovať túto skutočnosť, toto bytie poznania tak, že už nevystupuje ako predmet poznania, ale vystupuje ako jeho cieľ. Ide teda o otázku, čo je vlastne štandardom, subjektom princípom tohto určovania. Otázku bytia nemožno vysvetliť a legitimizovať neschopnosťou tradície odkryť svoje základy, resp. tematizovať to, čo je nakoniec tým určujúcim pre zmysel filozofických výkladov. Nie je to záležitosť nedôslednosti filozofických výkladov. Táto „nedôslednosť“ tradície sa dá rozpoznať a primerane pochopiť a vysvetliť až z perspektívy samotnej otázky. Podobne nemožno povedať, že by bytie bolo spoločným menovateľom, titulom vlastnej hranice všeobecnosti, ktorá by sa mala stať témou, keďže v tomto duchu sa filozofia pojmu bytia tradične práve venovala. Nakoniec filozofiu, ako sme už povedali, nemožno identifikovať s poznaním jej dejín, ani s propagáciou určitého životného spôsobu.

Z toho, čo sme povedali je podstatné, že žiadny filozofický výklad, bez ohľadu na to, ako chápe svoje úlohy, nemôže zabrániť identifikácii, ktorej podlieha bez ohľadu na jeho záväzky a spôsoby vypracovania. Filozofia je tak určením toho, z čoho sa určuje zmysel poznania, aj keby išlo iba o to potvrdiť, že niečo také ne-

vysvetliteľne, alebo naopak evolučne pochopiteľne, existuje. Je obtiažne otvoriť toto určovanie explicitne, keďže si vyžaduje provizórnu identifikáciu skutočnosti tejto snahy samotnej. Filozofia práve preto vždy nejakou figuruje nie ako možnosť, ale práve ako skutočnosť, a to spolu so svojimi záväzkami ako „skutočnosť možnosti“, voči ktorej môžeme byť indiferentní do tej miery, že ju nerozpoznávame vôbec ako skutočnú, resp. skutočnosť o sebe, aj keď sa jej venujeme. V tomto zmysle však nepredstavuje práve nič transcendentne skryté, ale práve niečo, čo patrí do sféry vecí, ktorým rozumieme vyslovene rétoricky, teda, síce na hranici banálnej znalosti slova, resp. vždy nejakou pomenovaného všeobecného nároku na poznanie či myslenie, ale práve preto v indiferencii, o ktorej vieme ako o nepochybnnej. Indiferencia voči skutočnosti možnosti filozofie je však práve typickým presvedčením samotných filozofov.

Známosť filozofických pojmov, resp. register jej problematiky predstavujú rétorické topoi samotnej filozofie, t. j. vlastnú rétoriku filozoficky artikulovaného výkladu, ktorá je skutočným svedectvom indiferencie filozofov voči rétorickému rezíduu v jadre filozofie. Indiferencia voči filozofii je tak práve indiferenciou filozofov voči skutočnosti filozofie, lebo iba oni dokážu jej skutočnosť substituovať tematicky, t. j. modelovať indiferenciu voči filozofii ako neoprávnenú a nedôslednú tam, kde sa explicitne nepreberá ako „naša“ vec – tentoraz teda „ako súčasť filozofickej problematiky“.

Je zvláštne, že filozofi sú v identifikácii „vecí“ filozofie na tom vlastne podobne ako tí, ktorí nechápu zadanie filozofie ako svoju vec, resp. chápu ho iba ako jednu z možností, ktorej záväznosť nepresahuje záväznosť akéhokoľvek odborného podujatia. Dôležité však je, že filozofická predstava o nefilozofickom nevedení je vlastne vždy niekomu rétoricky adresovaná, namiesto toho, aby bola naopak filozofia predstavená ako skutočnosť, a to jedine vo formulácii práve tej otázky, ktorá práve nerešpektuje identitu výhradne filozofickej otázky, ale naopak zasahuje svojich adresátov bez ohľadu na spôsoby, akým rétoricky deklarujú svoje záväzky. Práve to je charakteristické pre Heideggerovu tematizáciu otázky bytia.

Práve na filozofii (a nie v kontexte antropologicky orientovaného skúmania) je možné ukázať, že filozofia je sama práve dejiskom onoho nepochopenia, skrytosti toho, čo sa vzpiera predstavivosti, lebo je vždy už akceptované ako rétoricky bežne príliš známe, aby sme o to vôbec mohli stáť dodatočne a s dôrazom ako o „skutočnosť“. To, čo je takto skutočné práve a výhradne ako tematicky vylúčené – to je zárodok vlastnej témy filozofie. Bežné rétoricky vždy „kompetentné“ povedomie toho, o čom je tu reč, predstavuje známosť, ktorá je však v určitom zmysle a z určitého hľadiska tou najradikálnejšou prekážkou, ktorá toto vždy nejakou pochopiteľné a prístupné bráni zvoliť ako skutočné.

Identifikovať základnú otázku filozofie preto vždy znamená určiť tú otázku, ktorá bude nielen identifikáciou neznámej témy, ale predovšetkým identifikáciou doteraz neznámeho nepochopenia, t. j. nepostrehnutého nepochopenia, ktoré sa nestalo vôbec fenoménom (u Heideggera sa naopak vďaka otázke bytia „každodennosť“ stáva fenoménom). Heidegger si však všíma práve to, že fenomén tohto filozofického nepochopenia filozofie je vlastne fenoménom toho, čo je vlastne bezprostredne prístupné „rozumeniu“ práve vtedy, keď sa pre nás filozofia vôbec nestala nielen záväzkom, ale ani len témou. Práve toto nepochopenie ako skutočnosť, umožňuje pochopiť, v akom zmysle sú filozofi ešte stále indiferentní voči skutočnosti filozofie a v akom zmysle preto nemohli vôbec prevziať na seba identitu filozofov.

Filozofia sa tak tradične stala niečím, pred čím stojíme ako filozofi, iba ak pochopíme rétorickosť svojho záväzku voči filozofii, ktorý sa prejavuje predovšetkým tým, že v nejakom, tak či onak artikulovanom zmysle, máme potrebu (filozoficky – filozofickou rétorikou) zdôvodňovať filozofickú problematiku ako „vážnu“ „dôležitú“, „nepostrádateľnú“, a pod. Skutočnosť filozofie je však naopak práve tým, čo v určitom dobre pochopiteľnom zmysle nemožno vôbec „chcieť z nejakých dôvodov“, resp. inak ako preto, že filozofia je skutočnou možnosťou, ktorá sa vyznačuje tým, že ako fakticky existujúca môže byť skutočnosťou iba ak ide o výklad takej praxe, ktorá je mierou zmyslu skutočného vôbec.

„Bytie“ ako skutočnosť výkladu

„Bytie“, napriek tomu, že je súčasťou tradičného myslenia metafyziky, napriek tomu, že je mu venovaná tematická pozornosť, nie je nikdy identifikované nielen ako „tá“ téma filozofie, ale ani filozofia sama nie je identifikovaná ako „ten“ výklad, ktorý by okrem svojej skutočnosti nepredstavoval žiadnu inú záväznosť (napr. pravdivosť), výklad, voči ktorému práve nikdy vopred nie sme zaviazaní, resp. ako výklad, voči ktorému sa nemožno zaviazat', ak ho chápeme ako možnosť iba antropologicky a nie existenciálne-dejinne.

Heidegger vlastne ukazuje, že tzv. „nevyhnutnosť polozenia otázky“ sa v tomto prípade jeho predvedenia redukuje na „doloženie“ niektorých predsudkov týkajúcich sa bytia. Treba však podotknúť, že takéto „doloženie“ (známy § 1 Bytia a času) nie je samo zdôvodnením otázky bytia, podobne ako ním nie je ani revízia tradície, ktorá by hľadala spoločného menovateľa, doteraz najneuspokojivejšie analyzovanú problematiku, pojem a pod. Heidegger vlastne demonštruje bytie, ako to, čo nie je veľkým neznámym X filozofie, ale ako to, čo je produktom tejto tradície. Preto jeho skúmanie nie je odkrývaním nefilozofického zdroja filozofie,

ale je identifikáciou toho, čo je práve výhradným „produktom“ filozofie. Bytím tak označuje skôr to, čo je výsledkom zodpovednosti voči vlastnému zadaniu filozofie – jej skutočnosti. Na rozdiel od Wittgensteina chápe Heidegger tento „produkt“ ako jedinú šancu ako v perspektíve postavenej otázky pochopiť aj vlastnú produktivitu filozofie.

Heidegger vlastne ukazuje na bytie ako na to, čo sa nedá rétorizovať inak ako filozoficky. Ukazuje, že bytie je predstavené v pojme, ktorého vymedzenia sa aj v kontexte filozoficky bytie tematizujúcich výkladov predstavujú ako dôsledky rétorického habitu reči (predsudok prázdnoty, všeobecnosti a všadeprítomnosti pojmu bytia), resp. toho, čo skutočná programová rétorika môže simulovať iba ako „filozofický“ diskurz. Heidegger vlastne zásadne pripomenul, že práve bytie je príkladom par excellence filozofickej rétoriky!

Skôr ako by pripomenul, že bytie je nevyhnutnou témou myslenia, nevyhnutným cieľom filozofie, jediným zmyslom filozofie a pod., identifikuje vlastne to, čím je skutočnosť filozofie, ak nie je prevzatá ako záväzok, teda, že je v takom prípade svojím rétorickým rezíduom. Je vlastne tematizujúcou výkladovou praxou, ktorá neformuluje otázky, pretože problémy iba preberá, t. j. svoje zadania volí s ohľadom na prax, ktorej skutočnosť pre ňu nemôže byť otázkou, kým neformuluje svoju skutočnosť v konkrétnej, t. j. rozhodujúcej otázke, na ktorej sa má ukázať ako bežne rozumieme zmyslu našej životnej praxe. Heideggerova otázka bytia je dôrazným pripomenutím, že takéto otázky môžu byť položené iba ako „rozhodujúce“, tak, aby sa v nich rozhodovalo o tom, čím je filozofia, ak sa už od nej neočakávajú „skutočné“ odpovede. Rozhodujúce otázky naopak jediné môžu stať o odpoveď na to, čo sme od začiatku „neheideggerovsky“ formulovali ako „skutočnosť“ práve preto, lebo napriek filozofickej rétorickej praxi, ktorá sa na ňu stále tematicky odvoláva, v rámci Heideggerom dôsledne prevedeného rozlíšenia, možno povedať, že tematizujúci výklad skutočného vlastne nepatrí filozofii, ale vede.

Hovoriť však o filozofii „ako skutočnosti“ práve preto znamená pripomenúť, že práve skutočnosť tematizujúca veda vidí vedecky neangažovanú filozofiu ako rétoriku, a to s celou varietou možností rôznych identít, ktoré sa jej ponúkajú v rôznych rétorických registroch. Vziať však rétoriku vážne ako skutočnosť, tomu možno rozumieť iba filozoficky. Rétorika je v takom ohľade predovšetkým prítomnosťou reči, ktorá túto prítomnosť nezakrýva ale zdôrazňuje ako nevyhnutnú. Iba vďaka takto exponovanej reči ukazuje, že stojíme pred problémom, ktorý práve reč sama nerieši, a práve preto je ako prítomná jediným zdrojom jeho zrejmosti. Bez tejto zrejmosti nie je možné pristúpiť ani k problému filozofie.

Je teda jasné, že latentná filozofická rétorika nie je prekážkou. Naopak, ak ju vezmeme práve ako skutočnú, ako „skutočná“ sa stane zrejmosťou práve filozofia.

Potom možno k filozofii pristúpiť ako k skutočnosti reči, ktorá otázku bytia kladie a explicitne afirmuje ako vyslovene rétorickú, t. j. ako otázku, ktorá exponujúc svoju prítomnosť ukazuje nezmyselnosť jej zdôvodnení, a ako otázku, ktorej znenie je jej vlastnou odpoveďou. V tomto zmysle je „bytie“ menom skutočnosti výkladu a nielen nekonečne odsúvaným nikdy nedosahovaným cieľom filozofického myslenia. Je radikálne rétorickým potvrdením skutočnosti filozofie, ktorá nás pred otázkou stavia namiesto toho, aby nám navrávala, že je už vždy našou.

Literatúra

FIGAL, G. (2007): *Úvod do Heideggera*. Praha: Academia.

HEIDEGGER, M. (1996): *Bytí a čas*. Praha: Oikoymenh.

HEIDEGGER, M. (2012): *Anaximandrův výrok*. Praha: Oikoymenh.

Klement Mitterpach

Katedra filozofie

Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre

Hodžova 1

949 74 Nitra

Slovenská republika

kmitterpach2@ukf.sk